

El còlera morbo asiàtic al Palau d'Anglesola

Sebastià Garralon

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascalçà

JUSTIFICACIÓ

Al Palau d'Anglesola, i a l'època a què fa referència aquest treball, hi vivien unes 800 persones de les quals més de 50 van morir afectades per una epidèmia de còlera morbo asiàtic.¹ Al llarg del segle XIX, el país va sofrir diverses invasions de còlera: la primera va ser en els anys 1833-1834, a la província de Lleida, i va afectar una dotzena de pobles. 22 anys després, concretament el 1855, hi va haver un altre brot de còlera; aquest, però, va ser molt més mortal que el primer: 33 pobles de la província de Lleida van patir-ne les conseqüències durant cinc mesos i mig i hi van morir 1.039 persones. El tercer brot va passar deu anys després, el 1866: Lleida es va escapar de ser envaïda, contràriament a 33 províncies de l'Estat Espanyol, que en van sofrir les conseqüències. El 1884 el Palau d'Anglesola va començar a patir els efectes d'una nova pandèmia. A la província de Lleida moriren més de 1.209 persones d'un total de 285.339 habitants. Què tenia d'especial el Palau d'Anglesola que no tingués una altra població del Pla d'Urgell? Dues basses d'aigua, una a cada extrem del poble.

Una vegada superada l'epidèmia, el poble del Palau d'Anglesola va retre homenatge al metge Francesc Fontanals i Araujo i a la Comissió Sanitària d'Auxilis, per l'excel·lent tasca desenvolupada en plena pandèmia. A la plaça Major del poble, amb motiu del centenari del fets que exposarem, l'any 1985 es va posar una placa commemorativa. També, i de manera més personal, voldria retre homenatge a l'oblidat metge titular del Palau d'Anglesola, Antonio Fontanet i Solsona, mort a conseqüència de l'epidèmia.

1. 1884

A finals de l'any 1884 i principis de 1885, arribà a Espanya una de les grans epidèmies, el còlera morbo asiàtic. L'Estat va reconèixer el brot d'aquesta malaltia i va començar a gestionar hospitals expressament per tractar i aïllar els afectats, fins al punt que es va haver d'acordonar aquests centres per restringir-hil' accés. Es van posar en quarantena les esmentades zones, van sucra amb àcid fènic, i es va cremar la roba dels malalts.

El Palau d'Anglesola va ser considerada una de les viles més castigades de Catalunya; el dia 19 de juliol de l'any 1884 es va produir la primera víctima de la pesta, Josefa Costa i Tribó. A l'acta de defunció, hi deia "calentura tifoide".²

Els metges no sabien la procedència de la malaltia i no se'n tenia cap informació. Els més vells del poble recordaven l'última pesta, i això imposava una temença popular que ningú no volia reconèixer. Ens en

¹ Al llarg del present treball utilitzarem l'expressió *còlera morbo asiàtic* per referir-nos a la malaltia, ja que és la que trobem als textos de l'època que hem consultat.

² Llibre d'Òbits de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola.

podem adonar en llegir a les actes de defunció les paraules *entero colitis*, *gastro-enteritis*, *tisis* o *febre tifoide*, evitant sempre les paraules *pesta*, *epidèmia* o *còlera*.

Segons podem llegir en la primera de les actes que parla de l'epidèmia,³ la del dia 12 d'octubre de 1884, es va celebrar una sessió ordinària en què el batlle exposava a la resta del Consistori, amb "caracter de urgencia absoluta", que s'havien de prendre mesures sanitàries i de salubritat. Titlla en la mateixa acta d'escandalós el que es podia observar pels carrers del poble: runes amuntegades, aigües brutes pels carrers i quantitats de femers que feien nosa quan es passava pels camins veïnals. Es va redactar un ban edicte al pilar de l'Ajuntament, en què s'avisava els veïns que s'abstinguessin de llençar cap substància que es pogués convertir en podridures i que provoqués males olors als carrers i als camins veïnals. També avisava que es netegessin de fems els corrals i els estables.

Ens adonem que, amb delicadesa i sense sembrar el pànic a la població, el Consistori semblava estar avisat que l'epidèmia ja existia. En els corrals de cada casa hi havia un femer on anava a parar tota classe d'impureses, incloses les humanes, i l'aigua bruta de tota mena xumava per sota el femer. L'aigua, corral avall i per sota la portalada, sortia al carrer. El carrer era de fang, i els carros i les persones convivien amb aquest aiguabarreig, cosa que feia que sempre hi hagués males olors i tota mena de microbis. A aquest procés afegim el fet que quan plovia aquestes impureses eren arrossegades per l'aigua i feien cap a la bassa, avui plaça de Catalunya, on es concentraven els focus de bacteries i de malalties.

Passats 21 dies, en una altra sessió,⁴ les autoritats es vanaglorien de les mesures que havien imposat i volien que fossin referència per a altres consistoris, com exemple a seguir, tot al·legant que al Palau no hi havia cap cas de malaltia alarmant. Acte seguit, exposen el perill que comporta la bassa en aquestes dates, i convoquen els veïns per demanar-los el parer sobre l'afer de buidar la bassa pel bé de la comunitat. Després d'escoltar diversos parers, es va acordar fer una comissió per anar a parlar amb el senyor Nogués, subdirector de la Junta del Canal d'Urgell, a Mollerussa. Era la tercera sessió consecutiva que es feia sobre la pesta en el espai de tres mesos;⁵ el senyor Nogués es va comprometre a fer el possible pel poble del Palau, però seguint les condicions de la Casa Canal. Durant la resta d'any van morir tres persones més, dos nens, un de nou mesos i l'altre de tres anys i tres mesos, i una nena de nou mesos. Tots ells amb els símptomes del còlera.

2. 1885

A inicis de gener de 1885, la por ja era estesa arreu, i el rei Alfons XII demanava ajut econòmic per a les províncies afectades. El Govern s'oposà als viatges que el rei volia fer per la geografia espanyola, però un dia el rei va sortir d'Atocha cap a Aranjuez, la seva vila natal. Allí es va barrejar amb els malalts, va tenir cura dels afectats i va arribar a tastar el menjar. S'afirma que aquest gest va donar ànims a la gent per tal de lluitar contra la pandèmia i que la Monarquia en va sortir molt reforçada.⁶ El *Boletín Oficial de la Provincia* duia cada dia la relació de morts de cada poble. Al Palau d'Anglesola, el mossèn feia recollida a l'església i lliurava al Consistori la recaptació, al·legant que con "su carácter especial procurará mas que nadie no excitar a los vecinos". Semblantment, tots els regidors d'Ajuntament també ajudaran i incitaran a fer donacions.⁷

A principis del mes de febrer va ploure molt, tant que els camps van inundar-se i hi va haver edificis que van patir desperfectes per l'aiguat. El canal d'Urgell tenia filtracions, cosa que feia molts anys que no passava. Les filtracions eren nefastes per als conreus i provocaven que els camps dels voltants del poble estiguessin entollats. El cultiu, per tant, era impossible i s'havien de sanejar les aigües. Les tanques dels cor-

³ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 12 d'octubre de 1884.

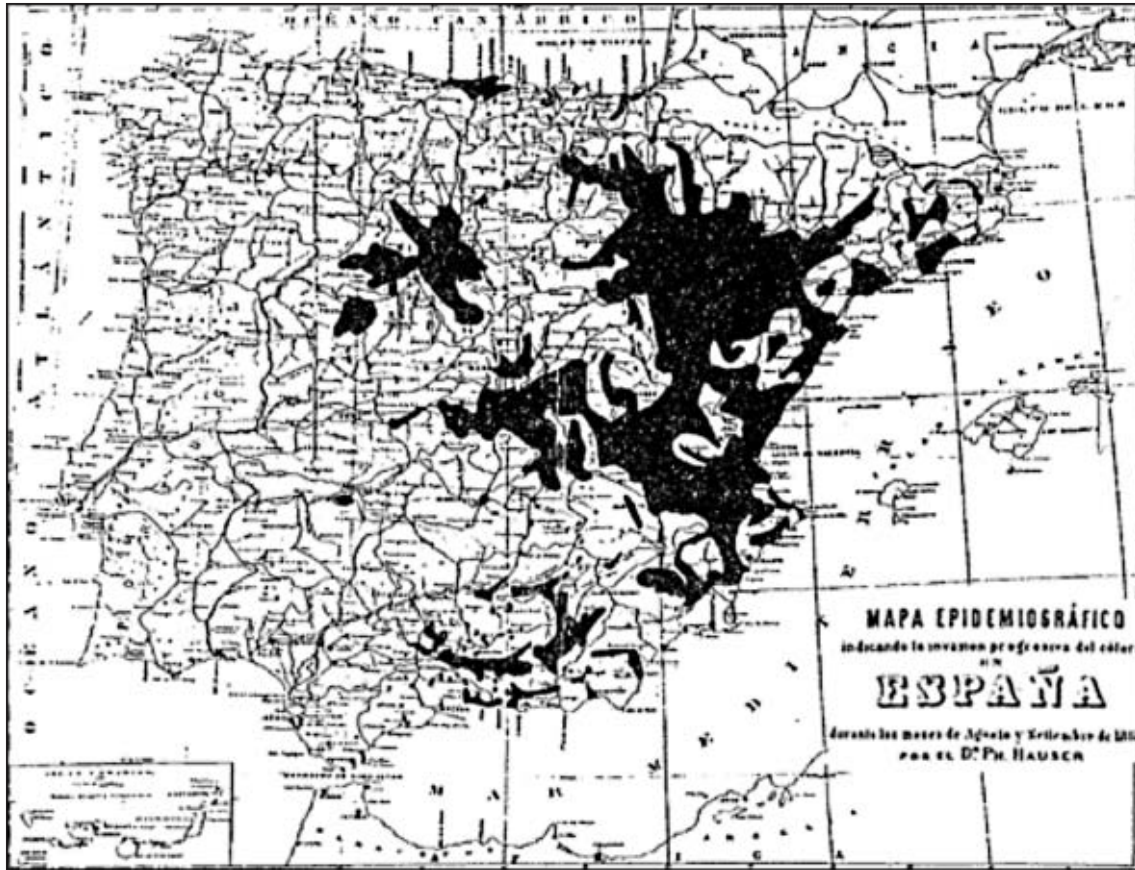
⁴ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 2 de novembre de 1884.

⁵ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 30 de novembre de 1884.

⁶ Juan Jesús MARTÍN TARDÍO, *Las epidemias del cólera del siglo XIX en Mocejón (Toledo)* (Toledo, 2004), p. 51.

⁷ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 9 de gener de 1885.

als, que eren de tàpia, s'esmicolaven i es derruïen. Els cellers i els cups s'inundaren. Els veïns es queixaren pel fet que les aigües estancades es podrien i que el risc de malalties era alt.⁸ Es va adreçar una missiva a la Societat del Canal d'Urgell demanant la neteja del canal i la construcció de la sèquia de sanejament. Sobre aquest afer, en el mapa que adjuntem, corresponent al mes d'agost i setembre de l'any 1885, podem veure com el Pla d'Urgell és enmig de la zona epidèmica.⁹

La resposta de Jaume Aldomà, subdirector del Sindicat General de Regs del Canal d'Urgell, fou la de desacreditar les afirmacions del Consistori sobre les causes de les filtracions, al·legant que el Sindicat havia fet la neteja de la part del canal de la tercera sèquia a què es referia la missiva, així com també els capçals de sortida. Els problemes continuaren. Els cups de cada casa seguien plens d'aigua durant el temps que van durar les neteges, i les inundacions encara cresqueren.¹⁰

El dia 1 de juliol es va formar un nou consistori, constituït per les següents persones: Josep Roca i Sabaté (batlle), Ramon Solsona i Llobera (síndic), Josep Pou i Miró (degà), Jaume Espinet i Figueres (segon), Antoni Llobera i Felip (tercer), Josep Camps i Palau (quart), Joan Tribo i Granell (cinquè) i Joan Miró (sisè).

A mig agost, i abans de la Festa Major de Sant Joan Baptista, especifica l'acta que l'epidèmia ja s'ha estès per quasi tota la província de Lleida. Es decideix prendre mesures d'emergència i suspendre la Festa Major, exceptuant la celebració de les misses.

⁸ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 8 de febrer de 1885.

⁹ Vegeu Joan VENDRELL I CAMPANY, "La epidemia del colera de 1885 en el manicomi de s. Baudilio" [en línia]. <<http://jovencam.blogspot.com/2008/11/la-epidemia-del-còlera-de-1885-en-el.html>>

¹⁰ Arxiu particular S. G. V.

3. 30 D'AGOST, ASSEMBLEA EXTRAORDINÀRIA

La vigília de la mort del metge del poble, Antonio Fontanet i Solsona, una comissió formada pel tinent d'alcalde, en representació del batlle Josep Roca, que tenia afectades la seva muller i la seva mare pel còlera morbo asiàtic, i la resta dels regidors, els membres de la Junta de Sanitat, la majoria dels contribuents, i el metge Francesc Fontanet i Araujo, prenen la decisió de crear la Comissió Humanitària d'Auxilis, amb l'encàrrec d'ajudar els afectats per l'epidèmia. Es van redactar una sèrie de normes que s'havien d'aplicar obligatòriament i que són les següents:

- 1a: formar una comissió de treball amb els membres següents: Lluís Pastó, Pere Cabané, Lluís Fages, Josep Felip, Josep Bresolí, Josep Camps i Llobera, Francisco Gou, Antonio Clota, Ramon Albareda, Francesc Balcells, Valeri Boldú (jutge), Sebastià Aymà, Emili Vilagrassa, Llorenç Pujol, Josep Pujol, Felip Sobrevals, Felip Simó, Josep Antoni Tribó, Mariano Orteu, Pere Sobrevals i Felip Sobreval.

- 2a: nomenar Lluís Fages dipositari de la recollida de recursos materials i econòmics, destinats a sufragar les despeses de l'epidèmia.

- 3a: emmudir el toc de totes les campanes de la torre de l'església i permetre solament el toc de la campana de mà pels auxilis espirituals i religiosos.

- 4t: els components de l'esmentada junta han de visitar, casa per casa, i obligar els seus habitants a treure tots els focus de porqueria, en cas de trobar-ne, i netejar-la bé.

- 5a: la roba que hagi estat en contacte amb qualsevol indici del còlera, s'ha de rentar en el lloc que es destinarà expressament per fer-ho, i amb el producte que els metges recomanin.

- 6a: evitar el contacte dels afectats pel còlera, i els seus familiars, amb les persones sanes, i nomenar el personal suficient per atendre aquests malalts. Aquest personal ha de cobrar un sou de la recaptació dels Auxilis Humanitaris.

- 7a: evitar les aglomeracions.

- 8a: les persones que s'ofereixin voluntàries han de ser proposades al governador de la província, per tal que siguin remunerades pel Govern.

- 9a: quan es mori algun malalt, cal que sigui traslladat immediatament a la capella,¹¹ i que la casa sigui desinfectada en el moment de la defunció, per evitar qualsevol contagi, i eradicar el brot.

4. 1 DE SETEMBRE. L'EPIDÈMIA RESISTEIX

L'1 de setembre, després d'un agost amb dinou morts l'epidèmia no afluixa. Els organismes oficials fan una trobada al Palau d'Anglesola, on es reuneixen la Junta de Sanitat del poble i el Consistori, sota la presidència del governador i els diputats Ramon Soldevila i Genaro Vivanco, integrants de la Comissió Provincial, i els vicepresidents d'aquesta comissió, Mariano Clua i José M. Xamar.

Per tal de buscar un acord sobre les causes d'una epidèmia tan devastadora, es va cercar l'assessorament de "profesores médicos". Es va arribar a una conclusió: que la causa que perdurés la malaltia era motivada per l'estancament de les aigües procedents de les filtracions del canal d'Urgell, i de les sèquies, a més d'una llacuna que existia a 400 metres de la població, en la zona més alta del poble. Arran d'aquests fets, es va decidir buidar la bassa immediatament. Per tal de dur a terme el buidatge s'havia d'obrir una sèquia que creués diverses finques de particulars. Van ser cridats a l'Ajuntament, i van acudir-hi Pere Cabané (en representació de la senyora de Joan), Joan Pastó i Martí i la vídua de Joan Fontanet (representada per Josep Pou i Miró), i la vídua de Francesc Gou (representada pel pare de Josepa Monfà), Valeri Boleda (representat per Francesc Espinet) i Ramona Lamarca (cal Viuda).

¹¹ Capella de Sant Roc, desapareguda i reconstruïda.

Cap d'ells no va posar impediments a l'obertura del desguàs per les seves terres i no reclamaren cap indemnització. El Consistori es comprometia a netejar la sèquia una vegada assecada la bassa. Es va nomenar una comissió, encapçalada per Valeri Boleda i Llobera, Joan Pastó i Martí, i Josep Pujol i Miquel, per aconseguir que la resta de propietaris de finques afectades per la sèquia, que no van assistir a la reunió, accedissin al seu pas.¹²

En el llibre d'actes del consistori, i amb data de 6 de setembre de 1885, es va acordar suspendre els plens temporalment, fins que "tan desgarradora plaga desaparezca". Aquest setembre va ser el que més víctimes es va emportar l'epidèmia: 24 persones.

5. EL CÒLERA MORBO ASIÀTIC

El còlera morbo asiàtic és una malaltia infecciosa i endèmica que solament viu al cos humà. La produeix un microbi que va descobrir Koch l'any 1883 i els seus símptomes són febre, diarrea, vòmits i tremolors. La seva propagació és per la boca, pel tacte, per les mosques (que transportaven els microbis fecals dels humans), per l'orina i per les aigües i aliments contaminats. Les causes d'aquesta epidèmia són la falta d'higiene, la misèria, l'amuntegament de persones, la pobra assistència sanitària o les contínues calamitats (com les guerres).

Sobre els diferents noms de la malaltia que podem llegir en el llibre de Defuncions del Palau d'Anglesola, ressalta el de *calentura tifoide*, malaltia causada per la *Salmonella typhi*, que vol dir 'tuf', 'baf', 'fermentació'. Quant al nom de *Cholera morbus*, que prové del grec *CHOLE*, 'bilis', i del llatí *MORBUS*, 'malaltia', fa referència a una infecció intestinal aguda.

Pel que fa a les mesures sanitàries, el sistema que s'utilitzava era el de les fumigacions, que es van instaurar durant les quarantenes. Els cadàvers eren cremats, i les seves pertinences, també. Les estances dels malalts eren emblanquinades amb calç viva en senyal de neteja. Hi havia cases que de bon començament eren marcades a la seva façana amb una creu per assenyalar que cap persona no s'hi atansés i, així, evitar el contagi. Es va habilitar l'ermita de Sant Roc, situada extramurs, al camí de la Font, per poder atendre els infectats sense que estiguessin barrejats amb els veïns del poble. També tenia acceptació popular beure un glop d'aigua beneïda, conjuntament amb tenir molta fe en Déu, o beure un glop d'anís del Mono o de rom Negrita. Tots havien estat remeis que, amb anterioritat, havien coincidit en alguna curació.

6. ELS MELONS

El dia 4 de setembre de 1885 *La Vanguardia* editava una notícia curiosa: la propagació de l'epidèmia es produïa mitjançant els melons. La notícia feia referència a tres dies abans, concretament al dia 1 de setembre: "Celebrábase en Palau (provincia de Lérida) la fiesta mayor anual, y entre los productos vendidos importados por los vendedores ambulantes figuraba una partida de jugosos melones procedentes la huerta de la ciudad de Lérida, infestada como saben nuestros lectores. Pues bien, el pueblo de Palau, absolutamente limpio de la enfermedad asiática veinticuatro horas antes, contaban aquella noche tantos afectados como personas habían provado la fruta leridana, y entre ellos fallecían los que la habían comido con exceso. Llamamos la atención a las autoridades acerca de este hecho de facil comprobación, para que sacando la oportuna enseñanza, prohiban en absoluto la importación de melones y su venta en Barcelona".¹³

El meló era un producte molt assequible per a la butxaca de la gent treballadora. A la ciutat de Barcelona, també hi havia gent amb poc poder adquisitiu i, per tant, el consumien en abundància. Com que es va titllar el meló de propagador del còlera, no es va deixar que els pagesos de Lleida el venguessin al mercat.

¹² Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada l'1 de setembre de 1885.

¹³ *La Vanguardia* (4-IX-1885).

7. ALCALDIA DE MOLLERUSSA

La missiva de sortida número 134, de la Junta de Sanitat de l'Ajuntament de Mollerussa, que va rebre el consistori palauanglesolí era prou clara. Anava signada per l'alcalde, Josep Jaques i Piñol, el dia 31 d'agost de 1885, i comunicava el següent: "Atendidas las circunstancias sanitarias en que atrabesamos y el estado sanitario de ese pueblo, el ayuntamiento y junta de sanidad de mi presidencia, han acordado que todas las personas y procedencias que ese pueblo vengan a este se sometan a una fumigación y observación predilectamente facultativa presentando sintomas sospechosos, advirtiendole que los que no quieren sujetarse a lo acordado se les facilitará todo cuanto necesiten fuera de la población. Y si alguien entrara en la población queriendose evadir y resistir a la fumigación sufrirá las penas acordadas por el ayuntamiento o junta de sanidad. Lo que participo a usted a fin de que por los medios habituales lo participe a sus administrativos".¹⁴ A Mollerussa es va habilitar un local per a poder fumigar les persones que venien de les poblacions veïnes. Es va designar la botiga de Rosa Costafreda, per fumigar amb *sulfo clorato*. No cal dir que, alarmats per la situació del Palau d'Anglesola, es van encendre focs, a cada extrem de la població, on es cremava sofre com a mesura desinfectant per matar els microbis que es transmetien per l'aire. Això, almenys, és el que es pensava ja que es desconeixia que la infecció provenia de les aigües estancades. A més, es va posar vigilància als camins d'entrada al poble mitjançant prestació personal.

També en una acta de la Diputació, de 3 de novembre de 1885, es feia esment que al Palau d'Anglesola, a primers de setembre, la malaltia havia fet moltes víctimes. I, textualment, afegia: "El panico que reinaba en este pueblo era espantoso", i que, entre les víctimes, hi havia el metge de la vila, el senyor Fontanet. I que els dos últims dies d'agost havien mort dotze persones. A l'acta s'afirmava que "fue necesario levantar el espiritu publico, facilitando asistencia médica y moral entre el vecindario". Per ajudar en la lluita contra l'epidèmia van venir el doctor Maluquer, de Mollerussa, i el doctor Felix Noguera, que, per falta de facultatiu, després es va quedar com a metge al poble.¹⁵

8. MORT D'ANTONIO FONTANET I SOLSONA

Un dels casos més impactants de l'epidèmia fou el de la família del metge del poble, Antonio Fontanet i Solsona, casat amb Carme Faiges i Sabaté, natural de Cervera, encara que tota la seva família era del Palau. La muller tenia 34 anys en aquesta data, quatre menys que el seu marit, amb qui van tenir tres fills: l'Arturo, de 14 mesos, va ser el primer a morir, el dia 26 d'agost. Després va morir el metge, el 31 del mateix mes. El dos de setembre moria la seva filla Carme, de cinc anys. Robert, el tercer dels fills, va morir el 8 de setembre. La causa de totes les morts va ser el còlera morbo asiàtic.

Antonio Fontanet era nascut al Palau d'Anglesola i tenia un germà que es deia Claudi, sis anys més gran que ell i que estava casat amb Manuela Pou i Reñé, també del poble. Van tenir tres fills, Casimiro, Josefa i Àurea, que van morir de pesta, així com també ell mateix. Contaven els vells del poble que Carme Faiges va sofrir molt, i que no va poder superar la desaparició de la seva família i que es va trastocar fins al punt que cada dia anava al cementiri amb la roba dels fills morts i els parlava, com si no hagués passat res.

9. FRANCESC FONTANALS I ARAUJO

El dia 1 de setembre, l'endemà de la mort del metge del Palau, Antonio Fontanet, tal com recull el Llibre d'Òbits, van anar al Palau el governador i, entre altres personalitats, Francesc Fontanals, integrant del

¹⁴ Correspondència del Palau d'Anglesola: lligall 1885.

¹⁵ Vegeu Josep LLADONOSA PUJOL, *Historia de la Diputación de Lérida*, segon volum; i Miquel POLO SILVESTRE, *Mollerussa, el naixement d'un lloc petit (1839-1888)*, p. 336.

grup de *profesores médicos*. A l'acta de la Diputació es fa referència a aquest metge en els següents termes: "A pesar de todo dominaba el ánimo esforzado que la caracteriza, continuando el vecindario en sus habituales ocupaciones, aunque abatido por el terrible azote a la par que la falta de subsistencias debía agravar la situación. El 17 de agosto habiéndose presentado la epidemia a Vilanova de Alpicat con extraordinaria fuerza y ser en dicho pueblo insuficiente la asistencia facultativa se acordó que el Dr. Fontanals pasara el mismo desde Masalcoreitg. El primero de setiembre invadió el cólera el pueblo de Palau de Anglesola causando en breves dias numerosas víctimas, entre las cuales se encontraba el médico de la población. El pánico que en aquella reinaba era espantoso. Hacia los mismos dias de setiembre se encontraban también invadidos los pueblos de Granadella y Juncosa. Algunos dias mas tarde se recibieron noticias de irse desarrollando en los pueblos de Almenar, Alfarras y Alguaire y con este motivo se comisionó al Dr. Fontanals para que girase una visita de inspección. En septiembre se recibieron también noticias de haber ocurrido casos en la importante ciudad de Balaguer, y la Comisión acordó a propuesta de su vicepresidente subvencionar al Ayuntamiento con la suma de 500 pesetas. Declarada ya oficialmente la existencia de cólera en la capital, apareció un foco en el establecimiento de la Inclusa que adquirió rápido desarrollo, pues en los 4 primeros días enfermaron 19 acogidos y 7 hermanas, ocurriendo 8 fallecimientos [...]. El dia 2 de setiembre se comunicaba a la Comisión la triste noticia de que el Dr. Máximo José, que tanto celo había prestado en todos los terrenos y servicios de la profesión [era el metge de la Inclusa] había sido invadido hacia dos días y acababa de fallecer".¹⁶

Ja superada l'epidèmia, i en ple mes de febrer de 1886, arribà una circular del governador de Lleida, en què es deia que se li havia ordenat de confeccionar una llista dels metges que més havien lluitat per eradicar el còlera morbo asiàtic. I també s'afirmava que no s'ignorava el que havia fet pel poble Francisco Fontanals i que, per tant, es demanaria la recompensa que es mereixia.

10. 1886

Aquest any encara hi hagué alguna mort o altra, que podia ser a causa de l'epidèmia. Quan arribà la festa de Carnaval, el Consistori, per evitar cap aldarull, prohibí les disfresses i caretes amb l'amenaça d'haver de pagar una multa. Al *Boletín Oficial del Estado* van sortir publicades les normes de Beneficència i Sanitat, per tal de fer desaparèixer les llacunes o basses d'aigües estancades, perilloses i putrefactes que hi havia a la població del Palau d'Anglesola i al seu terme.¹⁷ S'acordaren les normes següents:

- 1a. Per a l'estricta compliment de l'acord es nomenà una comissió formada per veïns i integrants de l'Ajuntament: Jaume Espinet i Figueres i Jaume Pou i Capell (del Consistori), Martin Ribé i Jaume Pou i Capell (de la Junta de Sanitat) i Valeri Boldú, Josep Vilagrasa, Mariano Ortet i Josep Bresolí (com a propietaris).
- 2a. A causa de l'estat en què es troba la població i la pobríssima collita que hi va haver, a més de la forta càrrega econòmica de les contribucions, s'acordà, per tal de pagar les despeses ocasionades per la construcció del desguàs de la bassa Dolç, imposar un pagament estipulat per jornal de terra que es cultivi i per la cavalleria del terme del Palau.
- 3a. La comissió quedà encarregada d'explorar les terres dels terratinents del voltant de la bassa Dolç, a menys d'un quilòmetre.
- 4a. Com que els treballs del desguàs havien de començar abans de segar, es decidí abonar als propietaris que ho sol·licitessin al més aviat possible els fruits que hi havia, ja que encara no era el temps de recollir-los.
- 5a. S'acordà que els treballs comencessin de seguida, abans de les calor.
- 6a. Es decidí que es fes arribar aquest acord al governador i a la Comissió Provincial, se'ls demanava la implicació per poder pagar les despeses de l'obra.

¹⁶ Pere GODOY GARCIA, *L'epidèmia del còlera a Lleida al 1885*, Diputació de Lleida, acta del 3 de novembre de 1885.

¹⁷ *Boletín Oficial del Estado*, 8 d'abril de 1886.

- 7a. Es calculà el cost de l'obra en unes 2.000 pessetes.
- 8a: l'obra es posà a subhasta pública i s'indicà que s'adjudicaria al millor pressupost i a qui, alhora, oferís més garanties.
- 9a: la Junta també acordà que fossin pagades les despeses que ocasionés la desinfecció a l'interior i a l'exterior de les cases.¹⁸

11. 1890

a) El buidat de la bassa Dolç

El mes de juliol de 1890 encara no s'havia assignat l'obra d'assecamment del desguàs de la bassa Dolç. La falta de recursos econòmics, acompanyada de males collites i la desaparició de l'epidèmia del còlera, va comportar el retard. La junta nomenada va quedar constituïda per Llorenç Pujol (batlle), Josep Bresolí (regidor), Martí Ribé (ferrer de la vila) i Joan Ripoll (propietari).

b) Les condicions de l'obra

El tipus d'obra va ser de fàbrica; segons els plànols havia de valer 25 cèntims el metre cúbic. La sèquia del desguàs mesurava 1.327,25 metres. La mesura total era de 4.956,25 metres cúbics de terra, de l'estaca número 1 a la 13, com es pot veure al plànol.¹⁹ L'empresari havia de començar l'obra entre els dies 20 i 25 d'agost, i acabar-la durant el mes d'octubre. El pagament del pressupost per part de l'Ajuntament va ser per quinzenes, i es reservà la comissió fins al final de l'obra. L'empresari va signar conjuntament amb la comissió un document duplicat, pel compliment total dels requisits.²⁰

¹⁸ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 8 d'abril de 1886.

¹⁹ Projecte de sanejament de la bassa Dolç, any 1890. Arxiu particular de Felip Vilagrasa i Pujol, del Palau d'Anglesola.

²⁰ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el dia 25 de juliol de 1890.

c) L'obra assignada

Per al compliment de l'obra a què fem referència alguns empresaris van donar de penyora dels seus propis béns.²¹ Aquests empresaris van ser: Antoni Pou i Albet, Ramon Farnell i Teixidó, Josep Tomàs, Ignasi Pou i Albet, Felip Simó, Josep Sobrevals, Gonzalo Pou i Jeroni Espinet.

d) El plànol

Com es pot apreciar en el plànol que hem adjuntat, al Palau hi havia dues tolles d'aigua, una a cada extrem de la població. La bassa Dolç, com a problemàtica referent al còlera, és la que queda a la dreta de la imatge. En la part inferior del plànol, podem veure, en ratlles rectilínies, un recorregut fins a trobar el desguàs de la bassa que hi havia en la part oest de la població.

e) L'obra acabada

El 13 de març de 1891 es donaven per acabades les obres del desguàs de la bassa Dolç. Després de cinc anys d'haver desaparegut l'epidèmia, la bassa era buida. En el projecte hi va haver unes despeses extraordinàries de 1.565,41 pessetes. El regidor Valeri Boldú comentà que aquestes despeses es podien pagar de les 940,09 pessetes que devia al municipi Josep Roca i Sabaté, i de la quantitat de 625,49 pessetes que ell mateix devia pels arbitris dels anys anteriors.²² Es pagà l'endemà a Joan Lamich, propietari de Cervera, perquè era un dels membres de la junta que va anticipar els diners de l'obra.

12. PALAUENCS VÍCTIMES DE L'EPIDÈMIA²³

Nom i cognoms	Data d'òbit	Edat	Causa d'òbit
Josefa Costa i Tribó	19 de juliol de 1884	4 anys	Febre tifoide
Ramona Pou i Miró	26 de juliol de 1884	7 mesos	Enterocolitis.
Mercè Tomas i Llobera	28 d'agost de 1884	9 mesos	Enterocolitis
Magí Serrano i Llobera	31 d'agost de 1884	22 mesos	Gastroenteritis
Felip Clua i Domenjó	4 d'octubre de 1884	30 mesos	Enterocolitis
Josep Camps i Guiu	25 de juny de 1885	8 mesos	Bronquitis capil·lar
Josep Tribó i Bals	7 de juny de 1885	6 mesos	Bronquitis capil·lar
Àngela Montaner i Gilabert	27 de juny de 1885	24 anys	Tisi tuberculosa
Maria Mercé Nadal i Guiu	29 de juny de 1885	18 mesos	Bronquitis capil·lar
Ramon Torrent i Felip	29 de juliol de 1885	22 anys	Gastroenteritis
Raimunda Llanes i Simó	12 d'agost de 1885	9 mesos	Enterocolitis
Magdalena Cosiné i Cabané	15 d'agost de 1885	2 anys	Enterocolitis
Ignasi Boldú i Torne	25 d'agost de 1885	60 anys	Apoplexia
Arturo Fontanet i Faiges	26 d'agost de 1885	14 mesos	Bronquitis capil·lar
Joan Felip i Cardona	28 d'agost de 1885	45 anys	Gastroenteritis
Josefa Fontanet i Pou	26 d'agost de 1885	8 mesos	Tos ferina
Josep Pou i Baro	28 d'agost de 1885	26 mesos	Inanició
Enric Bernaus i Torrent	30 d'agost de 1885	3 anys	Còlera morbo

²¹ Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 2 d'agost de 1890.

²² Acta de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, datada el 13 de març de 1890.

²³ Llibre d'Òbits de l'Ajuntament del Palau d'Anglesola, 1885.

Isidre Serrano i Bresolí	30 d'agost de 1885	18 mesos	Còlera morbo
Miquel Llobera i Miró	30 d'agost de 1885	55 anys	Còlera morbo
Ramon Pou i Bonjorn	30 d'agost de 1885	40 anys	Còlera morbo
Rosa Lligeta i Gener	30 d'agost de 1885	30 anys	Còlera morbo
Esperança Sabaté i Vilafranca	30 d'agost de 1885	84 anys	Còlera morbo
M.Antònia Serrano i Simó	30 d'agost de 1885	51 anys	Còlera morbo
Josep Anton Llobera i Miró	30 d'agost de 1885	56 anys	Còlera morbo
Josep Llobera i Roca	30 d'agost de 1885	13 anys	Còlera morbo
Ramon Llobera i Carrera	31 d'agost de 1885	17 mesos	Còlera morbo
Antonio Fontanet i Solsona	31 d'agost de 1885	38 anys	Còlera morbo
Pere Sobrevals i Vinit	1 de setembre de 1885	64 anys	Còlera morbo
Carme Fontanet i Faiges	2 de setembre de 1885	5 anys	Còlera morbo
Carolina Gou i Sobrevals	3 de setembre de 1885	40 mesos	Còlera morbo
Joan Llobera i Niubó	4 de setembre de 1885	32 anys	Còlera morbo
Pablo Teixidó Fontanet	5 de setembre de 1885	69 anys	Còlera morbo
Jaume Tribó i Ribalta	5 de setembre de 1885	19 mesos	Còlera morbo
Maria Sangles i Coll	5 de setembre de 1885	14 anys	Còlera morbo
Josefa Boldú i Llobera	5 de setembre de 1885	28 anys	Còlera morbo
Claudio Fontanet i Solsona	5 de setembre de 1885	44 anys	Còlera morbo
Cintèria Mata i Gorgues	6 de setembre de 1885	32 anys	Tuberculosi pulmonar
Antònia Serrano i Farnell	6 de setembre de 1885	60 anys	Còlera morbo
Raimunda Feliu i Petis	7 de setembre de 1885	72 anys	Còlera morbo
Antònia Santandreu	7 de setembre de 1885	60 anys	Còlera morbo
Mariona Gou i Sobrevals	7 de setembre de 1885	11 mesos	Còlera morbo
Robert Fontanet i Faiges	8 de setembre de 1885	2 anys	Còlera morbo
Carme Espinet i Llobera	13 de setembre de 1885	8 mesos	Tos ferina
Rosa Miró i Florensa	14 de setembre de 1885	4 mesos	Còlera morbo
Antònia Morera i Pinós	15 de setembre de 1885	53 anys	Còlera morbo
Ramon Salvia i Llobera	15 de setembre de 1885	63 anys	Còlera morbo
Ignasi Pou i Solé	22 de setembre de 1885	30 anys	Còlera morbo
Pere Marsol i Tomas	26 de setembre de 1885	72 anys	Còlera morbo
Manuel Vilagrassa i Ferran	26 de setembre de 1885	7 anys	Còlera morbo
Ramon Pou i Baró	29 de setembre de 1885	6 dies	Tos ferina
Ramon Espinet i Montserrat	30 de setembre de 1885	26 anys	Tisi pulmonar
Maria Pou i Reñe	13 d'octubre de 1885	3 anys	Còlera morbo
Antoni Inglés i N.	23 d'octubre de 1885	54 anys	Gastroenteritis
Maria Berniol i Boldú	26 d'octubre de 1885	7 mesos	Còlera morbo
Rosa Torrent i Carnicé	6 de novembre de 1885	2 anys	Inanició
Cecília Llobera	31 de desembre de 1885	72 anys	Catarro pulmonar